

ΓΕΥΜΑ ΜΕ ΤΗΝ «Κ»	ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ	ΙΔΕΕΣ	ΙΣΤΟΡΙΑ	ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ	ΜΟΔΑ	ΑΘΛΗΤΙΚΑ	ΚΑΙΡΟΣ
------------------	--------------	-------	----------------	------------	------	----------	--------

Σεπτέμβριος 1948: Αντικομμουνιστική διαδήλωση έξω από τα ερείπια του Ράιχσταγκ.

«Εγκαταλείπετε τον αμερικανικό τομέα», προειδοποιεί η πινακίδα στα αγγλικά, στα γαλλικά και στα ρωσικά.

Τεκεράνι 1943, οι «τρεις μεγάλοι»: Γιόζεφ Στάλιν, Φραγκλίνος Ρούζβελτ και Ουίνστον Τσώρτσιλ.

Μπότερες πηγαίνουν τα παιδιά τους στο σχολείο, στο αμερικανοκρατούμενο Άαχεν του 1945.

Η διαίρεση της Γερμανίας

Προδιαγεγραμμένη πριν από τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, σφραγίστηκε από την ίδρυση των δύο κρατών το 1949

Του **ΔΗΜΗΤΡΗ Κ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΥ***

Το 1945 η διαίρεση της Ευρώπης ήταν γεγονός και στη νέα κατάσταση σημαντικό ρόλο διαδραμάτιζαν οι αποφάσεις για το μέλλον της ηττημένης Γερμανίας, που σε διάστημα ενός τάρτου του αιώνα είχε προξενήσει δύο παγκόσμιες συρράξεις. Τσώρτσιλ, Στάλιν και Ρούζβελτ είχαν μοιράσει τη μεταπολεμική πύλα, ήδη από τη Διάσκεψη της Τεκεράνης (Δεκέμβριος 1943), την τέταρ-

63
χρόνια
πριν

τη Διάσκεψη της Μόσχας με την περίφημη Συμφωνία των Ποσοστών (Οκτώβριος 1944) και τη Διάσκεψη της Γιάλτας (Φεβρουάριος 1945), στην οποία συμφώνησαν τους όρους της γερμανικής κατοχής με τη συμμετοχή και της Γαλλίας. Ιδιαίτερα μετά τον θάνατο του Ρούζβελτ (Απρίλιος 1945) και την οριστική εγκατάλειψη του σχεδίου Μόργκενταου (που υιοθετούσε τη διάλυση της βιομηχανίας της Γερμανίας και τη μετατροπή της σε μια καθαρά αγροτική χώρα), η Ουά-

σινγκτον, το Λονδίνο και η Μόσχα έψαξαν να συζητήσουν τον διαμελισμό της Γερμανίας και προχώρησαν στη λύση της κοινής κατοχής ενός ενιαίου γερμανικού κράτους, όπως καθορίστηκε επισήμως με τη Συμφωνία του Πότσταμ (Αύγουστος 1945). Η Γερμανία αντιμετωπιζόταν ως μία οικονομική ενότητα, όπου όμως κάθε στρατιωτική κυβέρνηση σε κάθε μία από τις τέσσερις ζώνες κατοχής (αμερικανική, βρετανική, γαλλική και σοβιετική) ήταν ελεύθερη να ακολουθήσει τη δική της πολιτική, εφαρμόζοντας τις

τέσσερις βασικές παραμέτρους: αποναζιστικοποίηση, αποστρατιωτικοποίηση, αποκέντρωση και δημοκρατισμό, που έμειναν γνωστές στη σύγχρονη γερμανική ιστορία, ως τα τέσσερα «D's»: 1) Denazifizierung, 2) Demilitarisierung, 3) Dezentralisierung, 4) Demokratisierung. Σύντομα έγινε σαφές ότι οι διαφορές στους στόχους και στην υιοθετούμενη πολιτική, μεταξύ κυρίως των ΗΠΑ και της Μ. Βρετανίας από τη μία πλευρά και της Σοβιετικής Ένωσης από την άλλη, θα ήταν τεράστιες.

Οι διαφορετικοί στόχοι Δύσης και Σοβιετικών

Για τις ΗΠΑ, μετά το 1945 ήταν ξεκάθαρο ότι η Γερμανία έπρεπε να αντισταθεί στον κομμουνιστικό επεκτατισμό και για να το καταφέρει αυτό έπρεπε να είναι ισχυρή, πολιτικά και οικονομικά. Επιπλέον, η ανόρθωσή της, όπως και όλη της Ευρώπης, θα ήταν προς όφελος της αμερικανικής οικονομίας, που είχε ανάγκη από ισχυρούς εμπορικούς εταίρους στη μεταπολεμική σκηνή. Οσον αφορά, εξάλλου, την αντιμετώπιση της ηττημένης Γερμανίας από τους νικητές υπήρχε ήδη ένα ιστορικό προηγούμενο προς αποφυγήν.

χρηπολεμική φάση με κάθε τρόπο την επανασύσταση μιας ισχυρής Γερμανίας, η οποία δεν επρόκειτο να υποταχθεί ιδεολογικά στη Μόσχα, ενώ ήταν σχεδόν βέβαιο ότι θα συμμαχούσε με τη Δύση.

Στην ίδια λογική δεν επιθυμούσε και τη δημιουργία ενός δυτικού γερμανικού κράτους, που θα προέκυπτε από την ένωση των δυτικών ζωνών κατοχής, όπως δρομολογήθηκε από τους Δυτικούς την περίοδο 1946-1947, όταν πλέον ξεκάθαρα στα μάτια των τελευταίων η Σοβιετική Ένωση –και όχι μια η Γερμανία– ήταν αυτή που απειλούσε τη μεταπολεμική ισορροπία. Στο πλαίσιο αυτής της πολιτικής ο Στάλιν –ακολουθώντας προφανώς την άποψη του Λένιν, πως όποιος ελέγχει τη Βερολίνο ελέγχει τη Γερμανία και όποιος ελέγχει τη Γερμανία ελέγχει την Ευρώπη– θα επιβάλει, την περίοδο 1948-1949, αποκλεισμό του δυτικού Βερολίνου, προκειμένου να ελέγξει κατ' αποκλειστικότητα την ιστορική γερμανική πρωτεύουσα. Ο αποκλεισμός, ωστόσο, απέτυχε λόγω της τεράστιας αερογέφυρας (Luftbrücke) που έστησαν οι Δυτικοί, δείχνοντας την επιμονή τους να παραμείνουν στο δυτικό τμήμα της πόλης.

Η διαφορά στην υιοθετούμενη πολιτική των δύο πλευρών για την υλοποίηση των παραμέτρων που μαζί έθεσαν στη Διάσκεψη του Πότσταμ και, κυρίως, η διαφορετική αντίληψη του πώς θα επιτευχθούν ο εκδημοκρατισμός και η αποναζιστικοποίηση έγκειται στην επιθυμία κάθε πλευράς για –ει δυνατόν αποκλειστικό– έλεγχο της γερμανικής επικράτειας, αλλά και στα διαφορετικά σημεία εκκίνησης των δύο πλευρών. Επρόκειτο για δύο διαφορετικούς ιδεολογικούς κόσμους, δύο αντίθετες κοσμοθεωρίες και δύο διαφορετικά πολιτικοοικονομικά συστήματα. Οι διαφορές φάνηκαν ξεκάθαρα με τη λήξη του πολέμου και την εξάλειψη του κοινού εχθρού, όταν πλέον η συνεργασία δεν ήταν αναγκαία και η κάθε πλευρά έπρεπε να φροντίσει τα ίδια συμφέροντα.

Επιθυμία κάθε πλευράς ήταν ο –ει δυνατόν αποκλειστικός– έλεγχος της γερμανικής επικράτειας.

Ντεσού 1945. Μια νεαρή γυναίκα κλαίει στα συντρίμια του σπιτιού της.

Αντίθετα, για τη Σοβιετική Ένωση, η οποία είχε πληγεί άμεσα από τον πόλεμο, νόημα είχε αφενός να εισπράξει τις μέγιστες δυνατές αποζημιώσεις, προκειμένου να κλείσει τις πληγές της καταστραμμένης οικονομίας της, χρησιμοποιώντας μάλιστα το πρόσχημα της αποναζιστικοποίησης – ταυτίζοντας δηλαδή στη ρητορική της τον γερμανικό καπιταλισμό με το ναζισμό– και αφετέρου, παρά τη φαινομενική της επιδίωξη για μια ενιαία Γερμανία με κεντρική κυβέρνηση, να εμποδίσει σε αυτή την πρώτη ψυ-

Στεγανοποίηση των συνόρων

Στις 23 Μαΐου 1949 ιδρύεται η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας (Δυτική Γερμανία), με πρωτεύουσα τη Βόννη, και έξι μήνες αργότερα, στις 7 Οκτωβρίου του ίδιου έτους, η Σοβιετική Ένωση απαντά με τη δημιουργία στη δική της ζώνη κατοχής της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας (Ανατολική Γερμανία), με πρωτεύουσα το Ανατολικό Βερολίνο. Η ίδρυση του δυτικού γερμανικού κράτους φαίνεται ότι είχε δρομολογηθεί αρκετά νωρίτερα, όταν πλέον η συνεννόηση των Δυτικών με τον Στάλιν για την εφαρμογή των συμφωνηθέντων στο Πότσταμ φαινόταν αδύνατη. Τον Μάρτιο του 1946, ο Αμερικανός διπλωμάτης Τζορτζ Κέναν έγγραφε στην κυβέρνηση του από τη Μόσχα, ότι οι Σοβιετικοί θα τηρήσουν τις αποφάσεις του Πότσταμ μόνον αν είναι σίγουροι ότι στο πλαίσιο αυτό όχι μόνο θα διατηρήσουν τον αποκλειστικό έλεγχο στη δική τους ζώνη κατοχής, αλλά θα μπορούν να επηρεάζουν τα γεγονότα και στην υπόλοιπη γερμανική επικράτεια. Εξάλλου, και ο ίδιος ο Στάλιν φέρεται να είχε πει, την άνοιξη του 1946, ότι όλη η Γερμανία «πρέπει να είναι δική μας, δηλαδή σοβιετική, κομμουνιστική».

Το Βερολίνο παρέμεινε τυπικά ανεξάρτητο από τα δύο γερμανικά κράτη και χωρισμένο σε δυτικό και ανατολικό τμήμα. Το Δυτικό Βερολίνο ήταν ένα στρατιωτικό-διπλωματικό «νησί» των τριών δυτικών δυνάμεων κατοχής στο μέσο μιας τεράστιας σοβιετοκρατούμενης περιοχής και στην πράξη προσεγγίζει, εν πολλοίς, το κα-

Πριν από την ανέγερση του Τείχους, το 1961, περισσότεροι από 3,5 εκατ. Ανατολικογερμανοί είχαν καταρθώσει να διαφύγουν στον δυτικό τομέα του Βερολίνου.

θεστώ των άλλων ομόσπονδων κρατιδίων της Δυτικής Γερμανίας, διατηρώντας εκπροσώπους, χωρίς δικαίωμα ψήφου, στο Ομοσπονδιακό Κοινοβούλιο (Bundestag) της Βόννης. Από την άλλη πλευρά, το ανατολικό τμήμα της πόλης χρησιμοποιήθηκε από τους Σοβιετικούς ως πρωτεύουσα της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας.

Καθώς οξυνόταν ο Ψυχρός Πόλεμος με συνεχή διπλωματική πίεση και εκατέρωθεν απειλές, εντάθηκε η στεγανοποίηση των συνόρων, κυρίως από την ανατολική πλευρά. Η μεθοριακή γραμμή για τις επόμενες δεκαετίες δεν θα χωρίζε μόνο τα δύο τμήματα της Γερμανίας. Χωρίζε την Ευρωπαϊκή Κοινότητα από το Συμβούλιο για την Αμοιβαία Οικονομική Βοήθεια και το ΝΑΤΟ από το Σύμφω-

νο της Βαρσοβίας. Ήταν το σύνολο ανάμεσα σε δύο εχθρικούς κόσμους με διαφορετικά πολιτικοοικονομικά, οικονομικά και πολιτισμικά συστήματα, που βρισκόταν αντιμέτωποι στον Ψυχρό Πόλεμο.

Τα σύνορα ανάμεσα στον ανατολικό και τον δυτικό τομέα του Βερολίνου, καθώς διέσχιζαν τον πολεοδομικό ιστό της πόλης και δεν μπορούσαν να ελεγχθούν, ήταν τα μόνα που παρέμειναν, μέχρι την ανέγερση του Τείχους (Αύγουστος 1961), ανοικτά σαν οπή διαφυγής προς τη Δύση για τους Ανατολικογερμανούς, αλλά και για πολλούς Πολωνούς και Τσέχους. Η διαφυγή τους ήταν πραγματικά απειλή για την οικονομία και, τελικά, για την ίδια την ύπαρξη της Ανατολικής Γερμανίας.

Σημείο ελέγχου στον ανατολικό τομέα του Δυτικού Βερολίνου: Ο φρουρός κάνει σήμα στο αυτοκίνητο που ξεπροβάλλει μέσα από την ομίχλη να σταματήσει. Το Δυτικό Βερολίνο ήταν ένα στρατιωτικό-διπλωματικό «νησί» των τριών δυτικών δυνάμεων στο μέσο μιας τεράστιας σοβιετοκρατούμενης περιοχής. Τα σύνορα διέσχιζαν τον πολεοδομικό ιστό της πόλης και δεν μπορούσαν να ελεγχθούν.

Ο **New York Times** αναφέρει στο πρωτοσέλιδο της 8ης Οκτωβρίου του 1949 την ίδρυση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας. «Η σοβιετική ζώνη δημιουργεί νέο γερμανικό κράτος ως αντίπαλο δέος της Βόννης», τονίζει η αμερικανική εφημερίδα.

Ο συμβιβασμός συμφερόντων των νικητών ήταν αδύνατος

Υπό το πρίσμα των αντικρουσμένων ιδεολογιών, κοινωνικών συστημάτων και συμφερόντων, η διαίρεση της Γερμανίας ήταν αναπόφευκτη, όπως επίσης αναπόφευκτος ήταν και ο ίδιος ο Ψυχρός Πόλεμος, όταν οι Δυτικοί σύμμαχοι, ιδιαίτερα μετά το 1946, συνειδητοποιούσαν ότι δεν υπήρχε κοινός τόπος στις διαπραγματεύσεις με τους Σοβιετικούς. Αποφασιστική, εξάλλου, για την κορύφωση της αντιπαράθεσης και την παγίωσή της σε δύο ανταγωνιστικούς μεταξύ τους συνασπισμούς, ήταν η αμοιβαία και κλιμακούμενη υπερεκτίμηση της ισχύος και της εχθρικής διάθεσης της άλλης πλευράς, που από ένα σημείο και μετά δεν επέτρεπε στις δύο πλευρές τον συμβιβασμό συμφερόντων και πολιτικών για την αντιμετώπιση του γερμανικού ζητήματος.

Η ήττα της Γερμανίας επέβαλε, λοιπόν, τη διαμάχη ανάμεσα στους νικητές, μια και τα συμφέροντά τους δεν ταυτίζονταν. Βέβαιο είναι, εξάλλου, ότι αν δεν συνέβαινε η διαίρεση της Γερμανίας, που το 1945 δεν έδειχνε ακόμα αναγκαία, η διαμάχη ανάμεσα στους πρώην Συμμάχους θα ήταν αρκετά διαφορετική από έναν απλώς «Ψυχρό» Πόλεμο. Τα στρατηγικά συμφέροντα της κάθε πλευράς, περιβεβλημένα με τον μανδύα της ιδεολογίας, καθόρισαν τις αποφάσεις για το μέλλον της Γερμανίας, η οποία τελικά διαίρεθηκε σε δύο κράτη για να μη δημιουργηθούν προϋποθέσεις παγκόσμιας επικράτησης από τη μία ή την άλλη υπερδύναμη.

* Ο κ. Δημήτρης Κ. Αποστολόπουλος είναι ερευνητής της Ακαδημίας Αθηνών και διδάκτωρ του Τμήματος Ιστορίας του Τεχνικού Πανεπιστημίου του Βερολίνου.

Οι κατεχόμενες ζώνες της Γερμανίας

